

SZAKMAI KONFERENCIA ÉS TOVÁBBKÉPZÉS

A pécsi közgyűlés szakmai konferenciáját a Dóm Múzeumban **Baranya Péter** elnök nyitotta meg. A rendezvény kezdetén az egyházi könyvtárak kettős jellegéről beszélt. A könyvtár egyrészt egyfajta szakrális tér, a tudományok szent tere. Másrészt a könyvtár a technológia fejlődésével, az internet világában átértelmeződött könyvtári tér, az online katalógusok, web-könyvtárak, könyvtári portálok tere. Ezt a kettős jelleget igyekezett bemutatni az idei pécsi találkozó.

• Tátrai József

Első meghívott előadó **Tátrai József** a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola rendszergazdája, és web programozója volt. Előadásában **könyvtári portálakról, azok készítéséről, illetve üzemeltetéséről** beszélt. Ha portált szeretnénk könyvtárunknak, több kérdésre kell választ találnunk: Miért van rá szükség? Mi célja lesz? Kinek fog szolgáltatni, és milyen tartalmat közvetít majd a portál? A portál világos céljainak lefektetése után következhetnek azok a kérdések, amelyek a portál anyagi feltételeinek garantálást célozza meg. Milyen pénzből lesz elindítva, illetve honnan lesz forrás az üzemeltetésre? (A pályázatok sokszor csak az indítást támogatják.) Ezekon túl szükséges a technikai feltételek biztosítása, választani kell Domain nevet, szervert (ami lehet saját vagy külső), illetve személyi feltételeket is garantálni kell, olyan embert kell keresni, aki ért hozzá, meg-

tervezi, elkészíti, illetve aki majd üzemeltetni és fejleszteni fogja. Az előadó szerint egy portálnál az a fontos, hogy élő és interaktív tartalmat közvetítsen. Minden portálnak többféle arca van, nem lehet úgy kézbe venni, mint egy könyvet, megjelenésében, stílusában koherens, vezeti az olvasót, de egyszerre lehet nagyon sokrétű, összetett és színes is. Mindezek eléréséhez, a jövődöbeli portál elkészítése előtt, az indítás és üzemeltetés alatt fontos a folyamatos párbeszéd a fejlesztő és a megrendelő között. Gyakori hiba, hogy a megrendelő csak a készítési folyamat legvégén véleményezi, amikor már nagy változtatásokat nehéz kivitelezni. A tervezési fázisban kell meghatározni, hogy pontosan hova lehesen kattintani, mert ezek módosítása később nagy gondot

okozhat. Ezután kell kialakítani a működő portál sablonját, ami olyan kell, hogy legyen, amihez a könyvtáros is hozzá tud férni, hogy hírt feltöltsön, adatokat kérdezzen le. Ennek funkcionálisan jól kell működni, ha hibák vannak benne, azok az üzemeltetésekor folyamatosan vissza fognak térni és később több problémát is okozhat. Nagyon fontos a portáloknál az archiválás és az egyes korábbi fázisok mentése is. Miután a fejlesztő elkészítette a portált ezután jön az üzemeltetés, amire legtöbbször nem gondolnak. A portál üzemeltetésekor újabb költségeket okoz a szerver, aminek működtetése, rezsije jelentős lehet, illetve szükséges hozzá a

szaktudás, aki kezeli azt. Ha vírus támadja meg, vagy ha a szerveret valamilyen fizikai kár éri (pl. csőtörés) az újabb jelentős költségeket okozhat. (Érdemes rá biztosítani kötni.) Éppen ezért fontos, hogy legyen a portálnak egy gazdája, aki frissíti, karbantartja és fejleszti, ennek eredményességét az informatikus és a könyvtáros jó kapcsolata garantálja.

• Keveházi Katalin

Ezután **Katalógus 2.0** címmel **Keveházi Katalin** tartott előadást, aki informatikai főigazgató-helyettes a SzTE Egyetemi Könyvtárban. Manapság egyre gyakrabban emlegetik, hogy a lassan 10 éve kialakult rendszereknek (interneten elérhető tartalmaknak, illetve a webes könyvtári szolgáltatásoknak) is lassan gyökeres megújulásra van szüksége. Ezt szokták szakmai körökben „2.0” jelzővel illetni, mert elérkezett az idő a megújulásra tovább fejlesztésre, ilyen értelemben lehet beszélni web 2.0, könyvtár 2.0, felhasználó 2.0, illetve katalógus 2.0-ról is. A katalógus első fejlesztései által megvalósult számítógépes majd internetes verziók jól működnek, de azért nem tökéletesek. Sok szempontból fontos az újragondolás, és a felhasználók igényei szerinti fejlesztések megvalósítása. Ehhez át kell gondolni, hogy milyen lesz a jövő könyvtára? Milyen szerepet fog betölteni a jövőben a könyv, és lesz-e egyáltalán szükség könyvtárra? Mindenesetre a jövő könyvtárának fel kell készülnie sokrétű (webes) szolgáltatásokra, amelyek fő mozgató rugója a jövő 2.0-ás katalógusa lesz. Az

előadó rámutatott, hogy a könyvtárak jó úton haladnak: megvalósultak a közös keresőfelületek és a közös katalógusok, megjelentek az új dokumentumtípusok, és a felhasználók között is megjelent egy új olvasótábor, akinek újfajta igényei vannak. A hagyományos tárgyszavas keresést a 90-es évektől felváltották az új lehetőségek, de a katalógus 2.0-nak ezt is túl kell szárnyalnia: az informatikai fejlődés ennél sokkal korszerűbb megoldásokat is enged. A katalógus és a könyvtár új (webes) szolgáltatásaival együtt megvalósulhat a virtuális könyvtár, amely rendkívül sokrétű. Lássunk néhány példát: az új katalógusban minden dokumentumtípust egyetlen katalógusban lehet majd keresni, a könyvek korábbi kiadásai is fel lesznek tüntetve, és ráépített lehetőségként meg tudja majd jeleníteni, hogy hol lehet kölcsönözni, megvásárolni, letölteni, tehát megmutatni a hozzáférés pontos részleteit. A jövő katalógusa tehát hatalmas információ halmazból szűri majd ki fontos adatokat. A mai legmodernebb katalógusok ezért már úgy készülnek, hogy a találati listát megfelelő szempontok szerint szűkíthetjük, így gyorsan és könnyedén megtalálhatjuk majd a keresett művet az igényeinknek megfelelő formában. A katalógus 2.0 könnyen kezeli majd a metaadatokat: médiatékában, akár 30 másodperces filmelőzetest is lehet nézni, a képtárban a képeken az arcokhoz párosított neveket is meg lehet tekinteni, illetve a nevekre is rákereshetünk. A jövő katalógusainak a kölcsönzést és a könyvtárközi kölcsönzést is sokkal gördülékenyebben és gyorsabban kell kezelnie.

• Béniné Virág Mária

A következő témáról „**A távhasználat erősödése a könyvtárakban – új eszközök a célközönség elérésében**”

Béniné Virág Mária beszélt, aki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban informatikai osztályvezető. Előadását azzal kezdte, hogy 26 évvel ezelőtt 1985. március 15-én jegyezték be a világ első domain nevét a „symbolic.com”-ot, az első magyar internet címet 1991-ben regisztrálták és a kezdetek óta eltelt idő alatt folyamatosan fejlődött az internetes világ. 1997-ben Jorn Barger találta ki a „weblog”-okat amelyek egyfajta gyakran frissített oldalak, amik más cikkekre mutatnak a weben, gyakori megjegyzésekkel és olyan, mint egy útikönyv, napló, aminek saját olvasótábora van. Az internet fejlődése kihatott a könyvtárakra is. Az innovációt támogatva írták ki a könyvtáraknak a pályázatokat, először tematikai pályázatsorozatot indítottak, majd 2003-tól elindították az „e-Magyarország”-ot, támogatták a digitalizálást és portálprogramokat, 2008-tól elindultak a TIOP eszközfejlesztések, és a TÁMOP olvasásfejlesztés, valamint a Web 2.0 szoftverek eszközeinek integrálása a portálba és a könyvtári rendszerbe. A pályázatok eredményeként elindították vagy bővítették az online – 7*24 órás – szolgáltatásokat. A pályázatok hatására elindult az országos rendszerekhez igazodás, és összehangolt fejlesztések születtek (ODR, MOKKA, MATARKA, Köztársaság). Együttműködés indult a régió kulturális és oktatási intézményeivel. Mindehhez természetesen mindenütt informatikai fejlesztésekre van szükség. Az innováció eredményeként létrejövő új könyvtárakat nevezhetnénk a „könyvtár 2.0”-nak, amely a 21. század eleji könyvtári szolgáltatások lazán meghatározott modellje, amelyben a szolgáltatások interak-

tív módon alakíthatók és vehetők igénybe, és amely Web 2.0-ás alapelvekre és közösségi alkalmazásokra épül. A könyvtár 2.0-ban a felhasználók, a passzív olvasói (fogyasztói) szerepkörből kilépve, közreműködhetnek az e-gyűjtemények alakításában, részt vehetnek a tartalmi indexelésben, a szolgáltatásokat egyéni igénye-

ikhez igazíthatják, ezáltal kétirányú információ-áramoltatásra helyeződik a hangsúly. A könyvtár 2.0 tehát igényli a könyvtári portálok megújulását. A portálfejlesztés a mai kornak megfelelően kell, hogy történjék: az interaktivitás és a távhasználat szerepének is érvényesülnie kell. A portálon meg kell jelenjenek a közösségi hírmegosztó szolgáltatások, lehetőséget kell teremteni az azonosítás alapú távhasználatra (beiratkozás, hosszabbítás), a Digitális tartalomszolgáltatásra, és hogy az Elektronikus dokumentumokat kölcsönözni lehessen. A honlapokat ezeken túl új tartalmakkal is bővíteni kell. Az új(típusú) felhasználók igényei szerint kell a honlapokat létrehozni. Az elavult adatbázis kezelő rendszereket le kell cserélni.

Az előadó ezután konkrét példaként a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új internetes portáljának megújítási munkáiról beszélt, bemutatta, hogy a fejlesztés eredményeként új design és új honlapszerkezet jött létre, megteremtették az interaktív honlap lehetőségét, új tematikus oldalakat indítottak, elkészült egy mobiltelefonra optimalizált változat és egy akadálymentesített honlap is. A portálon teljes egészében megújult a felület és megújult a tartalom. Ezeken túl az új portálon online szolgáltatásokat nyújtanak külön-

bőző célcsoportok számára. A fejlesztések igyekeznek használni a web 2.0-ás lehetőségeket is: hozzászólás lehetséges közvetlenül a cikkekhez. Formailag megújították a hírlevél-szolgáltatást. Eseménynaptárt hoztak létre a FSZEK tagkönyvtárakban szervezett programokról, létrehozták a „Címkefelhő”-t, melyben a portál szerkesztők címkével jelölik a cikkeket, így témák szerint rendezik a honlapra feltöltött tartalmakat. Tematikus oldalakat indítottak az életkorok, illetve egyes szakterületek számára is. Az előadó zárásul a könyvtárról, mint közösségi térről beszélt. Szerinte számos kezdeményezés van virtuális közösség létrehozására pl. könyvtári fórum, -chat, -blog stb. Az idő majd eldönti, melyik kezdeményezés lesz életképes, és melyik lesz az enyészete.

• Bánkeszi Katalin

A rövid kávészünet után az „**Elektronikus teljes szövegű tartalomszolgáltatás, digitális könyvtárak, repozitóriumok létrehozása**” címmel tartott előadást

Bánkeszi Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Dokumentum

Központ vezetője. Az előadó elsőnek a digitalizálás célját határozta meg. Alapvetően fontos lehet könyvek megőrzése, a könyvtár saját példányának védelme, illetve átmentése (elég például a természeti katasztrófákban megsemmisült könyvek-re, kódexekre gondolnunk.) Adott esetben a digitalizáláskor az esetleges hiányzó oldalak is pótolhatók. Ezeken túl a könyvek elérhetősége is növekszik, jóval többen

férhetnek hozzá, mint a hagyományos kölcsönzésnél. A digitális tartalom a papíralapú dokumentumokhoz képest új minőséget, új szolgáltatásokat, új értelmezést ad. Nem ugyanúgy kell feltárni, szolgáltatni, hozzáférhetőségét biztosítani. Elektronikus környezetben – a dokumentum szavaira való keresés miatt – a keresetőség sokszorosára nő, nem csak a bibliográfiai adatokra, hanem adott esetben a tartalmakban illetve magában a szövegben is kereshetünk. Más szempontból nézve a digitális tartalom térben, és fizikai mivoltában is kitágul, hiszen ma már a szerzők eleve elektronikusan dolgoznak. Így sokkal kisebb költséggel meg lehet jelentetni (nem kell nyomda és papír díját külön fizetni). Akár szélesebb körhöz, határokon túlra is eljuthat egyszerűen, és olcsón. Nemzetközi szinten lehetőség van a digitalizált dokumentumok megosztására, illetve egyes országok közti cserékre is. Amikor digitalizálunk alapvető szempont, hogy az elérhető legmodernebb technológiákat alkalmazzuk, akkor is, ha a közvétele még bizonytalan, vagy kényszerűség miatt csak lebutítva fogjuk tudni közléteni, legyen meg archiválva a jó minőségű verzió is. Hogyan tegyük hozzáférhetővé? Helyi gépeken vagy zárt hálózaton esetleg az interneten? Mindenképpen figyelni kell a szerzői jogi korlátozásokra. Mielőtt cselekszünk, feltétlenül tájékozódjunk, hogy a digitalizált dokumentum jogi védettség alatt van-e. Óvatosnak kell lennünk, mert különben súlyos büntetéseket fogunk fizetni. Amikor digitalizálni kezdünk fontos leszögezni, hogy mivel és kivel digitalizálunk, és milyen minőségben. Az előadó – számomra meglepő – meggyőződése szerint Magyarországon kihasználatlan eszközök vannak, és arra is utalt, hogy rövidesen több pályázatot is ki

fognak írni, hogy a könyvtárak digitalizálják dokumentumaikat. Amennyiben forrás hiányokkal küzdünk, legyen számunkra világos az, hogy mit és miért szeretnénk digitalizálni, ennek függvényében próbáljuk meg támogatót találni erre a munkára. Számos digitális könyvtár létezik már (pl. MEK, EPA stb.), amikben sokféle formátumban vannak a dokumentumok. Léteznek tematikus könyvtárak, képek, hanganyagok, filmek (pl. NAVA, MDK stb.) könyvtára, amelyek által több új szolgáltatást (multimédiás szolgáltatások, képeslapküldő, képelőhívás, nyomtatás, mentés stb.) vehetünk igénybe.

• Komár Éva, Labundy Dávid

Szakmai napunk zárásaként a Petőfi Irodalmi Múzeum **digitális kiállításairól** beszélt **Komár Éva** és **Labundy Dávid**. Az előadók véleménye szerint a hagyományos értelemben vett kiállítások ideje lejárt.

Ahhoz, hogy egy múzeum látogatókat csalogasson be a kiállításaira használnia kell a technikai újdonságokat, és a bennük rejlő lehetőségeket. Ma sok múzeum képei, kiállítási tárgyai

megtekinthetők az adott intézmény honlapján, illetve összegyűjtve portálokon is. Ezért egyesek otthon karosszékből végig tudják nézni a tárlatokat, anélkül, hogy valójában belépnének a múzeumi „szent térbe”. Talán számunkra ez még furcsának tűnhet, de nem szabad elfelejteni, hogy a fiatalság számára már korántsem az. A 21. századi múzeumnak tehát olyan élményt kell nyújtania, amely megmozgatja a látogatót, új érzéseket, benyomá-

sokat, izgalmas tapasztalatokat ad. A múzeumok korábbi funkciója a gyűjtés, és megőrzés átalakulóban van, és egyre hangsúlyosabbá válik maga a közlés. Általános cél, hogy minél több korosztályt megszólítson a kiállítás, és ezt interaktivitással kívánják elérni, hogy a látogató ne csak passzív szemlélő maradjon. Sokan úgy érzik, hogy tudomány fejlődése, a múzeumok átalakítása közben a műtárgyak értéke csökken. Az előadók szerint ez nem igaz, egy digitális másolat sosem nyújt azonos élményt, azzal mikor az ember elmegy és belép a múzeumi térbe. Magyarország múzeumai a nyugati színvonalhoz képest azért le vannak maradva. Ennek ellenére vannak törekvések, hogy azokat az ötleteket, amiket korábban külföldön sikeresen alkalmaztak, itthon is megvalósítsák. Jó pár ilyen kiállítása volt már a Petőfi Irodalmi Múzeumnak is. Az előadók tapasztalatai szerint az informatikai berendezéseknek mindig csak eszköznek kell maradnia, hogy bemutassa azokat a tárgyakat, emlékeket, amiket szemléltetni akarnak.

Általánosan megállapítható, hogy a komolyabb informatikai berendezések nagyon drágák, de jó ötletekkel és praktikus kivitelezéssel és sok fantáziával olcsóbban is meg lehet valósítani. Viszont az is elmondható egyben, hogy az a múzeum, amely meg tud a kor kihívásainak felelni, az valóban képes embereket is csalogatni kiállításaira.

Tegzes Béla
Sapientia Könyvtár